

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/1093,Uroczyste-obchody-50-rocznicy-smierci-ppor-Stanislawa-Marchewki-ps-Ryba-ostatnie.html>
25.03.2026, 12:13

Uroczyste obchody 50. rocznicy śmierci ppor. Stanisława Marchewki ps. „Ryba”, ostatniego partyzanta w Polsce północno-wschodniej – Łomża, Jeziorko, 3-4 marca 2007 r.

03.03.2007

W dniach 3-4 marca 2007 r. w Łomży i Jeziorku odbyły się uroczystości związane z 50. rocznicą śmierci por. Stanisława Marchewki ps. „Ryba”, ostatniego żołnierza podziemia niepodległościowego w Polsce północno-wschodniej.

W pierwszym dniu obchodów w Starostwie Powiatowym w Łomży odbyła się sesja naukowa pt. „Działalność podporucznika „Ryby” na tle powojennej polityki władz komunistycznych”. Wzięli w niej udział m.in. dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu prok. Dariusz Gabrel, wiceprezydent Łomży Krzysztof Choiński, starosta powiatowy Krzysztof Kozicki, senator Ludwik Zalewski, wójt gminy Piątnica Edward Łada, przedstawiciele środowisk kombatanckich, zakładów pracy z terenu powiatu łomżyńskiego.

W trakcie sesji wykład pt. „Władza i opozycja w Polsce w latach 1944–1956” wygłosił prof. Jerzy Eisler, dyrektor Oddziału IPN w Warszawie, wprowadzenia w sytuację podziemia zbrojnego w ziemi łomżyńskiej w latach 1944–1956 r. dokonał dr. Krzysztof Sychowicz, zaś sylwetkę podporucznika Stanisława Marchewki ps. „Ryba” przedstawił mgr Piotr Łapiński z OBEP IPN w Białymstoku. Sesji naukowej towarzyszyła prezentacja filmu „Żołnierze wyklęci” w reż. Adama Sikory oraz wystawa „UB w walce z podziemiem niepodległościowym w województwie białostockim”, przygotowana przez OBEP Białystok.

Następnego dnia (4 marca 2007 r.) w Jeziorku, gdzie do końca swoich dni ukrywał się por. Marchewka, nastąpiło uroczyste odsłonięcie tablicy pamiątkowej, miał miejsce apel poległych i salwa honorowa, po czym w kościele parafialnym w Piątnicy odprawiono uroczyste nabożeństwo w intencji poległych za Ojczyznę. Ostatnim punktem uroczystości było złożenie kwiatów na grobie por. Marchewki na miejscowym cmentarzu.

W drugim dniu uroczystości wziął udział m.in. wojewoda podlaski Bohdan Paszkowski.

Stanisław MARCHEWKA (1908–1957)

Urodził się 16 listopada 1908 r. w Jeziorku (gm. Drozdowo, pow. Łomża), w rodzinie chłopskiej, s. Antoniego i Marianny z d. Jankowskiej.

Ukończył 3 klasy szkoły powszechnej. W latach 1929–1931 odbył służbę wojskową w 18. pułku

artylerii lekkiej w Ostrowi Mazowieckiej, gdzie ukończył szkołę podoficerską.

Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Walczył w szeregach 18. pal 18. Dywizji Piechoty (Samodzielna Grupa Operacyjna „Narew”) jako dowódca plutonu artylerii. Dostał się do niewoli niemieckiej, z której zbiegł podczas transportu do obozu jenieckiego.

W 1940 r. nawiązał kontakt z lokalnymi strukturami ZWZ, jednak ze względu na konieczność ukrywania się przed NKWD utracił łączność z organizacją. Zaprzysiężony do ZWZ w czerwcu 1941 r., po ataku niemieckim na ZSRR. W działalności konspiracyjnej posługiwał się pseudonimem „Ryba”. Był żołnierzem Obwodu ZWZ-AK Łomża, początkowo placówki nr 8 (Piątница-Jeziorko), następnie od września 1943 r. – dowódcą plutonu terenowego w Jeziorku, wchodzącego w skład 8. kompanii (gm. Drozdowo). Latem 1944 r., w okresie poprzedzającym oraz podczas trwania akcji „Burza”, był dowódcą plutonu w III/33 pp AK. Dowodził akcjami zaopatrzeniowymi na majątki administrowane przez władze okupacyjne, likwidował patrole niemieckie oraz brał udział w walkach z wycofującymi się oddziałami Wehrmachtu. Według opinii przełożonych: „Wzorowy żołnierz i dobry dowódca, dokonał wielu aktów sabotażowo-dywersyjnych”.

Po zatrzymaniu i rozbrojeniu pozostałości oddziału przez jednostki Armii Czerwonej został skierowany do formującego się w Dojlidach k. Białegostoku 6. samodzielnego/zapasowego batalionu piechoty LWP. Zdezerterował wiosną 1945 r. i kontynuował działalność niepodległościową w szeregach AKO na terenie Rejonu „D” (d. Inspektoratu Łomżyńskiego). Pełnił odtąd funkcję przewodnika walki czynnej/samoobrony (d. Kedywu) Rejonu, adiutanta przewodnika Rejonu (d. inspektora) mjr. Jana Tabortowskiego „Bruzdy” oraz dowódcy jego osobistej ochrony. W maju 1945 r. przestał pełnić funkcję adiutanta i objął dowództwo rejonowego oddziału partyzanckiego. Oddział operował w nadnarwiańskiej części powiatu, głównie na terenie gmin Drozdowo i Bożejewo, w okresie od maja do lipca 1945 r., i liczył wówczas około 40 partyzantów. Stojąc na czele wspomnianych struktur brał bezpośredni udział w akcjach zbrojnych, był wyróżniającym się żołnierzem. 20 kwietnia 1945 r. uczestniczył w odbiciu ze szpitala garnizonowego w Białymstoku łączniczki Franciszki Ramotowskiej „Iskry”. W nocy 8/9 maja 1945 r. podczas akcji opanowania Grajewa dowodził atakiem na gmach PUBP, po zdobyciu którego uwolniono około 60 aresztowanych. 11 maja 1945 r. brał udział w rozbiciu grupy operacyjnej UBP-MO pod Wyrzykami (pow. Łomża). Uczestniczył również w działaniach represyjnych wymierzonych w miejscowe struktury NSZ, będących rezultatem wzajemnych konfliktów. Po rozwiązaniu oddziału „Ryba” zachował stanowiska szefa samoobrony rejonu oraz dowódcy osobistej ochrony mjr. „Bruzdy”, kontynuując następnie działalność w szeregach Zrzeszenia WiN.

W styczniu 1946 r. zaprzestał działalności konspiracyjnej i wyjechał do Łodzi, gdzie zajął się handlem. W kwietniu 1947 r. ujawnił się w PUBP w Łomży, po czym powrócił do Łodzi.

Początkowo nie znajdował się w polu zainteresowania miejscowego UBP, jednak w listopadzie 1952 r., w porozumieniu z WUBP w Białymstoku, doszło do jego zatrzymania. 15 listopada 1952 r. został zwerbowany do współpracy z UBP (pod krypt. „Rak”), najprawdopodobniej na podstawie tzw. materiałów kompromitujących. Według materiałów UBP: „Otrzymał on zadanie nawiązania kontaktu z bandą „Bruzdy” oraz przygotowanie warunków do jej likwidacji”. Pod koniec 1952 r. i w pierwszej połowie 1953 r. kilkakrotnie przyjeżdżał w łomżyńskie poszukując kontaktu z „Bruzdą”. Pod koniec lipca 1953 r., po nawiązaniu kontaktu, zerwał współpracę z UBP i ujawnił plany bezpieczeństwa. Dołączył do powinowskiego oddziału partyzanckiego mjr. „Bruzdy”, w którym pełnił funkcję zastępcy dowódcy. Wspomniany oddział operował na pograniczu powiatów łomżyńskiego i grajewskiego, głównie na terenie gmin Bożejewo, Jedwabne, Przytuły, Radziłów i liczył wówczas pięć osób, była to typowa grupa przetrwania. 23 sierpnia 1954 r., po śmierci „Bruzdy” w Przytułach (pow. Łomża), przejął dowództwo nad oddziałem.

Wydany przez zwerbowanego do współpracy z UBP-SB członka oddziału Tadeusza Wysockiego

„Zegara”. Otoczony w nocy z 3 na 4 marca 1957 r. przez grupę operacyjną SB-KBW w Jeziorku (pow. Łomża), w schronie ukrytym w zabudowaniach Apolinarego Grabowskiego. Zginął w godzinach porannych 4 marca 1957 r. w walce, zastrzelony przez funkcjonariusza SB por. Włodzimierza Stefańskiego. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Piątnicy k. Łomży. Szkalowany po śmierci przez rozmaitych pisarzy i publicystów, szczególnie przez Stanisława Wałacha, b. oficera UBP-SB oraz Feliksa Sikorskiego, b. oficera KBW. Echa oszczerczej kampanii propagandowej pobrzmiwają do chwili obecnej.

Żona Agnieszka, mieli synów: Kazimierza, Stanisława, Lucjana i Piotra.

Awanse: kapral (1930 r.), plutonowy (1943 r.), podporucznik (1945 r.).

Odznaczenia: Order Virtuti Militari V klasy (1945 r.), Krzyż Walecznych (1944 r.).

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

